

ANÁLISE DA SITUACIÓN DE CONSERVACIÓN DOS MAMÍFEROS GALEGOS

GEAS*

Neste artigo analízase a situación dos plans de xestión existentes en Galicia para a conservación de mamíferos, así como a situación das especies catalogadas que carecen dos mesmos, e das especies que, cumprindo os criterios da IUCN (Unión Internacional para a Conservación da Natureza), non se atopan catalogadas. Búscase fomentar o debate sobre a adecuación dos criterios de inclusión no CGEA (Catálogo galego de especies ameazadas) e propoñer medidas de actuación para a conservación dos mamíferos galegos.

Xosé Pardavilla

Nyctalus lasiopterus

Este artigo é o resultado dos traballos realizados con motivo dunhas xornadas de conservación dos mamíferos de Galicia organizadas polo grupo GEAS, en colaboración coa CEMMA, en que se citaron numerosos expertos, técnicos e científicos relacionados co estudo e conservación dos mamíferos en Galicia. As xornadas tiveron lugar en xuño de 2014 no Parque Natural do Xurés e Reserva da Biosfera transfronteiriza Gerês-Xurés, no concello de Lobios.

ESPECIES CON PLANS DE CONSERVACIÓN APROBADOS

Oso pardo (*Ursus arctos*)

Pese á obriga legal derivada da aplicación da Lei 9/2001 de conservación da natureza de Galicia e o Decreto 88/2007 polo que se regula o Catálogo galego de especies ameazadas, o oso pardo (*Ursus arctos*) é o único mamífero dos 14 catalogados que conta con Plan de Conservación en Galicia, datado en 1992, cuxa revisión é urxente así como a conseguinte aplicación das medidas que contea.

Entre as propostas que se derivan da revisión do Plan de conservación do oso pardo destácase a necesidade de formación específica para a gardería e a creación de patrullas *ad hoc* para o seguimento da especie, control da actividade cinexética nas zonas con presenza de osas e melloras no hábitat e na coordinación coas outras comunidades con poboación oseira. Tamén se considera primordial a eliminación dos conflitos entre a especie e a poboación humana e a xeración de estímulos sociais que favorezan a conservación do oso.

ESPECIES CATALOGADAS NO CGEA CON PLANS PENDENTES DE APROBACIÓN

Toupa de río (*Galemys pyrenaicus*)

Existe un documento técnico pendente de aprobación que contén o Plan de conservación da toupa de río (*Galemys pyrenaicus*), clasificada como Vulnerable. Entre os obxectivos deste plan están os de establecer unha zonificación dos ríos que contan coa súa presenza, medidas de mellora do hábitat, investigación sobre a ecoloxía da especie e medidas de divulgación.

Esta especie é obxecto do proxecto Life+Margal-Ulla, financiado por fondos europeos.

Morcegos cavernícolas

O grupo dos morcegos cavernícolas conta cun documento técnico xa elaborado pero pendente de aprobación. Este grupo está formado por aquelas especies que buscan refuxio baixo terra en covas ou minas, catalogadas na categoría de vulnerables as seguintes: *Myotis blythii*, *Myotis emarginata*, *Myotis myotis*, *Rhinolophus euryale*, *Rhinolophus ferrumequinum* e *Rhinolophus hipposideros*.

As molestias nos refuxios e as diferentes afeccións aos hábitats son os seus problemas principais de conservación. Redúndase na falta de información para avaliar o estado real das poboacións como na necesidade de divulgación do valor destas especies. Inclúese como problemática específica a utilización de pesticidas no tratamento da madeira, a súa baixa taxa reprodutora, así como a dificultade para a diferenciación das especies deste grupo.

Entre as medidas de conservación propostas atópanse o peche dos accesos aos refuxios e a regulación de actividades de lecer realizadas nos mesmos (espeleoloxía).

ESPECIES CATALOGADAS NO CGEA CARENTES DE DOCUMENTO TÉCNICO DE XESTIÓN

Considérase urxente a elaboración de documentos técnicos para o resto das especies de mamíferos catalogadas no CGEA, tendo en conta as particularidades expostas a continuación.

Mesa de traballo nas xornadas sobre a conservación dos mamíferos galegos.

Morcegos forestais

No caso dos quirópteros forestais existe unha tendencia xeneralizada a aumentar o seu grao de ameaza a nivel europeo. En Galicia a súa principal ameaza está provocada pola política forestal produtivista desenvolvida tradicionalmente, que prima o crecemento rápido fronte á conservación da biodiversidade, provocando a desaparición de árbores vellas que os morcegos usan como refuxio. Tamén cabe mencionar o uso de pesticidas na agricultura intensiva que afectan os insectos, principal fonte de alimento destes quirópteros; as colisións en parques eólicos e a destrución ou molestias nos refuxios.

O Morcego rateiro forestal (*Myotis bechsteinii*), o morcego bigotudo (*M. mystacinus*) e o nóctulo grande (*Nyctalus lasiopterus*) están incluídos no CGEA na categoría de Vulnerables. Propónse a revisión da categoría con criterios UICN e a elaboración dun Plan integral de xestión de morcegos forestais que contemple este grupo de especies.

Mamíferos mariños

O arroaz (*Tursiops truncatus*) e a toniña (*Phocoena phocoena*) están incluídos no CGEA na categoría de Vulnerables, existindo no caso do arroaz unha proposta de plan de recuperación que data de 2009, non sendo aínda oficial. Neste grupo de mamíferos cabe destacar a dificultade da súa xestión derivada do reparto de competencias entre as administración central e autonómica, xa que estes animais móvense dentro e fóra das rías.

Entre as principais ameazas do grupo destácanse a interacción coas pescarías (principalmente, enmalle e xeito), a presión das embarcacións de recreo, a alteración da calidade do hábitat e a contaminación acústica mariña.

Unha vez máis cítase a falta de datos como a principal limitación para o coñecemento e protección destas especies.

ESPECIES NON CATALOGADAS NO CGEA QUE DEBERÍAN ESTALO

Considérase necesaria a revisión científica dos criterios polos que se declararon as actuais especies dentro do Catálogo de especies ameazadas e as posibles novas inclusións, insistindo na aplicación estrita dos criterios científicos marcados pola UICN, adaptando estes aos criterios legais de catalogación que establece a Lei 9/2001.

Mustéidos

Aparentemente este grupo está a sufrir un descenso na súa poboación debido a múltiples ameazas: perda e degradación dos seus hábitats, declive da abundancia das súas presas, competencia con especies exóticas invasoras, uso de venenos, atropelos, caza ilegal, etc.

Proposta de inclusión de especies no CGEA aplicando criterios UICN no ámbito galego	
Mesomamíferos	
<i>Mustela putorius</i>	VU, IUCN (VU A2ace+3ce). ANEXO V do CGEA: VU A2 + B1, 2abc + 3abc + F
<i>Mustela erminea</i>	VU, IUCN (VU A2ace). ANEXO V do CGEA: VU A2 + B1, 2abc + F
<i>Mustela nivalis</i>	VU, IUCN (VU A2ace). ANEXO V do CGEA: VU A2 + B1, 2abc + F
<i>Lutra lutra</i>	A poboación reprodutora nas Illas Atlánticas, pola súa singularidade a nivel mundial, debería ser obxecto dun interese especial.
<i>Felis silvestris</i>	DD (UICN)
<i>Lepus castroviejoii</i>	No Libro vermello español (2007) e mundial (UICN, 2006) está considerada VU B1ab(iii)+2ab(iii) polo que esta debería ser a categoría mínima en Galicia.
Micromamíferos	
<i>Neomys fodiens</i>	(DD), (UICN)
<i>Neomys anomalus</i>	(DD), (UICN)
<i>Sorex granarius</i>	(DD), (UICN)
<i>Sorex coronatus</i>	(DD), (UICN)
<i>Sorex minutus</i>	(DD), (UICN)
<i>Crocidura suaveolens</i>	(DD), (UICN)
<i>Crocidura russula</i>	VU D2 (VUD2). En Perigo Crítico (CR B2) ou En Perigo (EN C) a espera da determinación taxonómica para poboacións insulares.
<i>Myodes glareolus</i>	(DD), (UICN)
<i>Glis glis</i>	(DD), (UICN)
<i>Chionomys nivalis</i>	(DD), (UICN)
<i>Apodemus flavicollis</i>	(DD), (UICN)
<i>Microtus cabreræ</i>	(DD), (UICN)
<i>Arvicola scherman</i>	(DD), (UICN)
<i>Arvicola sapidus</i>	VU xa que os criterios IUCN (VU A2ace+3ce) axústanse aos criterios establecidos no ANEXO V do CGEA: VU A2 + B1, 2abc + 3abc + F
Quirópteros	
<i>Nyctalus leisleri</i>	NT, (UICN)
<i>Barbastella barbastellus</i>	NT, (UICN)
<i>Tadarida teniotis</i>	NT, (UICN)
<i>Myotis cf. natereri</i> (SPA)	NT, (UICN)
<i>Myotis escaleraei</i>	NT, (UICN)
<i>Myotis alcaethoe</i>	NT, (UICN)
<i>Plecotus austriacus</i>	NT, (UICN)
<i>Plecotus auritus</i>	NT, (UICN)

*Datos insuficientes (DD), Vulnerable (VU), Case ameazzada (NT).

Criterios IUCN:

www.iucnredlist.org/documents/redlist_cats_crit_sp.pdf

Criterios CGEA:

www.xunta.es/dog/Publicados/2007/20070509/Anuncio12742_es.html

www.xunta.es/dog/Publicados/2011/20110812/AnuncioC3H1-050811-5238_gl.html

A conservación dos hábitats, a construción de pasos de fauna nas estradas, a restrición do uso dos rodenticidas, o control das especies exóticas invasoras e o incremento na información dispoñible sobre estas especies son algunhas das medidas propostas para a súa protección.

Felinos

O grupo dos felinos atópase representado en Galicia polo gato bravo (*Felis silvestris*). A análise do estado de conservación desta especie redundará unha vez máis na carencia de información e coñecemento sobre a mesma. Sofre ameazas semellantes ás mencionadas para os mustélidos, ás que se engade o fenómeno da hibridación con gatos domésticos – problema grave noutras zonas de Europa como Escocia-, e as perturbacións pola actividade humana en zonas sensibles.

Entre as medidas de conservación a realizar suxírense o mantemento das poboacións de especies presa, o control de actividades recreativas en espazos naturais protexidos que contén con presenza de gato bravo e a necesidade de investigar máis para avaliar o grao de hibridación e detectar posibles ameazas.

Lagomorfos

Destaca o caso da lebre de piorral (*Lepus castroviejoii*), especie que conta coa súa única poboación a nivel mundial na Cordilleira Cantábrica e con presenza en Galicia onde se atopa o límite occidental da súa distribución. As ameazas desta especie son a sobreexplotación cinexética debido á ausencia de xestión e a fragmentación das poboacións por perda do hábitat. Insístese en que esta especie debería atoparse catalogada por motivos de distribución.

Micromamíferos

Os soricidos e roedores son grupos ameazados pola predación de gatos domésticos e ratas, a agricultura intensiva, o uso de pesticidas e insecticidas, a contaminación e a alteración do hábitat. Tamén se ven afectados polas políticas forestais que promoven a substitución da cobertura de matogueira por coberturas forestais, coa conseguinte perda de hábitat.

Quirópteros

Existe un descoñecemento xeral sobre a distribución deste grupo e a súa dinámica poboacional. As súas ameazas habituais son a destrución de hábitats e refuxios, principalmente graves no caso das especies forestais, xa que a xestión forestal actual do territorio presenta unha grande incompatibilidade coa súa conservación.

Ademais reclámase a realización dunha diagnose urxente e a revisión da catalogación do *Nyctalus noctula*, xa que os rexistros existentes desta especie non son fiables e é inaxeitado que se atope catalogada.

Mamíferos mariños

Propónse a inclusión no CGEA do rorcual alibranco (*Balaenoptera acutorostrata*), a balea boreal (*Balaenoptera borealis*), a xibarte (*Megaptera novaeangliae*), a balea azul (*Balaenoptera musculus*), a balea vasca (*Eubalaena glaciaris*), a balea común (*Balaenoptera physalus*) e o caldeirón tropical (*Globicephala macrorhynchus*). Para a inclusión destas especies no CGEA, non poderían aplicarse os criterios da IUCN.

Felis silvestris.

Adrián Lamosa

Grupo de *Tursiops truncatus* na Ria de Noia.

Xosé Pardavilla

Colonia de *Myotis escaleraei*.

PROPOSTA DE MEDIDAS DE ACTUACIÓN

De maneira xeral, o principal problema atopado para poder establecer o estado de conservación das poboacións de todos os grupos de mamíferos é a falta de información. Ao non ter datos cos que valorar o grao de ameaza que sofren as especies, falta de investimento na súa conservación. Así pois, haberá que realizar urxentemente unha análise xeral do estado da biodiversidade galega.

De xeito máis concreto a Administración deberá traballar o seguinte:

- Recompilar a información existente sobre as especies de mamíferos galegos e o mantemento de redes de seguimento do estado das poboacións a longo prazo.
- Homoxeneizar os criterios de clasificación para as diferentes categorías de ameaza nos distintos sistemas de catalogación: IUCN, Libros Vermellos, Catálogos...; existindo un rexeitamento xeral dos criterios aplicados no CGEA que pretenden substituír os criterios utilizados pola IUCN.
- Cómpre un maior rigor técnico na aplicación destes criterios e a necesidade de definir uns métodos contrastados para a análise

do estado das especies co obxectivo de poder comparar os datos obtidos no tempo e no espazo.

- O número de categorías contidas no CGEA é insuficiente e súxírese o desenvolvemento das outras categorías contidas na lei 9/2001 de conservación da natureza de Galicia.
- Deixar de escudarse na crise económica e traballar máis na busca de fondos para levar a cabo as medidas propostas, como poden ser os fondos europeos Life+.
- Revisar as políticas forestais e agrícolas que priman a produtividade económica sobre a conservación da biodiversidade e incumpren os obxectivos das políticas ambientais europeas.
- Elaborar plans integrais por hábitats para grupos de especies con requirimentos e ameazas comúns, sendo máis viables economicamente.
- Regular e controlar as actividades de lecer desenvoltas no medio natural que poidan supoñer unha molestia para as poboacións de mamíferos silvestres.
- Converter as zonas incluídas na Rede Natura 2000 en reservas integrais para a conservación da biodiversidade, onde se establezan criterios rigorosos para o seu uso, modificación e xestión, baseados en datos científicos e contrastados de calidade.

AGRADECIMENTOS

Desde o Grupo GEAS agradecemos o esforzo dos expertos técnicos e científicos de diversos centros de investigación (Universidade de Santiago de Compostela, Estación Biolóxica de Doñana-CSIC, e Universidade Autónoma de Madrid, etc.) convidados a participar nestas xornadas; así como ápersoas asistentes. Tamén, á dirección do P.N. Baixa Limia Serra do Xurés por permitir a celebración destas xornadas na súa sede.

* GEAS (Grupo de Estudo dos Animais Salvaxes)